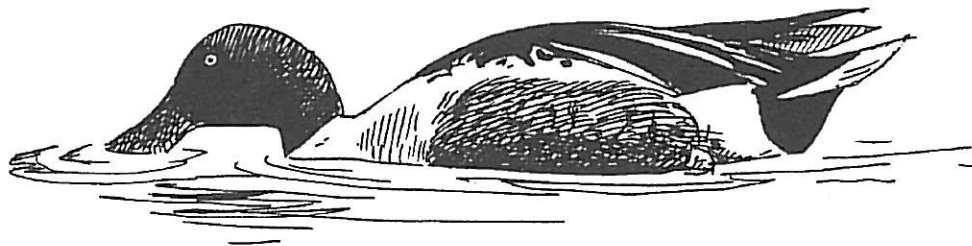

Skjeand *Anas clypeata*

Global utbredelse

Utbredelsesområdet er gjennom hele Holarktisk, i Eurasia fra Island og øst til Sakhalin. Hekkeområdet ligger hovedsakelig innen den boreale sone og i steppemrådene i Sentral-Asia. I Norden er den en fåtallig hekkefugl, for det meste utbredt i de sørlige områder.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Skjeanda hekker vanligst i lavlandet i Sør-Norge, men forekommer også jevnlig i egnede biotoper i fjellet og i hele Nord-Norge. Den er en habitatspesialist og stiller som knekkanda store krav til næringstilgangen. Arten er typisk knyttet til vegetasjonsrike og produktive ferskvann. Mer sjelden kan den hekke ved saltvann eller i brakkvann. I Norge er hekkefunn ved saltvann kjent bl.a. fra Trondheimsfjorden (Haftorn 1971). Rike ferskvann finnes i Norge særlig i de sørlige deler av landet, men er overalt en spredt og sjelden habitattype. Dette reflekteres i de spredte hekkefunnene, som fordeler seg over hele landet. Arten mangler på Vestlandet mellom Stadt og Rogaland. I intenz drevne jordbruksområder med mangel på vanlige hekkebiotoper kan skjeanda hekke ved dreneringskanaler og mindre vannspeil. Skjeanda hekker også ofte i tilknytning til hettemåkekolonier.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Skjeanda har lenge vært en heller sjelden fugl i Norge. Utover i vårt århundre har det skjedd en merkbar økning i bestanden. Denne framgangen er satt i forbindelse med oppdyrkingen av de sentrale hekkeområdene på steppene i det tidligere Sovjetunionen. Dette førte til en merkbar forflytning av fugl mot vest (Haftorn 1958, Fjeldså 1968). Det er antatt at skjeanda kom til Norge langs to ruter: Først fra sør via Danmark og Sverige, dernest via Finland og inn i Nord-Norge. Ekspansjonen av skjeanda i Norden har dessuten hatt god hjelp av en økende eutrofiering av ferskvann som følge av mer intensivt drevet jordbruk. Dette har skapt betydelig flere egnede hekkebiotoper for arten. Den norske hekkebestanden varierer sterkt fra år til år, alt ettersom hvordan overvintningsforholdene og vortrekkeforholdene er. Trolig ligger hekkebestanden i Norge mellom 100-500 par. I perioden 1971-1982 er det f.eks. antatt at 10-20 par hekket årlig i Trøndelags-fylkene (Størkersen 1984).

Hekkebiologi

Skjeanda er monogam etter at pardannelsen har skjedd sent på året i vinterkvarteret. I god tid før eggleggingen oppsøker paret aktuelle reirplasser før den endelige plassen velges. Etter ankomsten til hekkeplassen forsvarer hannen hekkeplassen og jager bort inntrengere av begge kjønn (Cramp 1977). I gode hekkeområder kan flere par hekke tett på hverandre. Reiret plasseres skjult på et tørt sted, men er likevel ofte mer åpent plassert enn hos andre gressender. Et annet særtrekk er at skjeanda foretrekker å plassere reiret forholdsvis nært vannspeilet. Som følge av mangel på en mer egnet hekkebiotop kan reiret plasseres på uvanlige steder, som i halmballer, i en kornåker, o.l.

Hannen oppholder seg i nærheten av reirplassen fram til ungene klekkes, men viser seinere lite interesse for kullet. Skjeanda legger vanligvis 6-10 egg i mai. Dersom det første kullet blir røvet, kan skjeanda legge et andre kull. Hunnen kan forsvare reiret mot predatorer. Etter 22-23 dagers ruging klekkes ungene. De finner føde selv fra samme dag. Hunnen passer ungene alene, ved fare vil hun skjule seg i vegetasjonen, strekke seg ut og trykke hardt, mens hun håper at kamuflasjefargene vil skjule både henne og ungene. Vanligvis når 2-5 unger flygedyktig alder (Ø. Størkersen pers. obs.). Ungene blir uavhengige og flygedyktige ved 40-45 dagers alder (Cramp 1977). Forventet levetid er et par år, mens ringmerking viser at skjeanda kan bli inntil 10 år. Eldste ringfunn er en fugl på over 20 år (Bauer & Glutz von Blotzheim 1968).

Trekkforhold

Skjeanda er en trekkfugl som ankommer landet fra tidligst i mars i de sørlige deler av landet, men ellers hovedsakelig i månedsskiftet april/mai. Lite er kjent om artens høsttrekk, men store deler av bestanden trekker ut av landet i juli for å myte på Kontinentet. Seine kull kan imidlertid ofte sees i landet helt til august og deretter i mindre antall seinere på høsten. I sjeldne tilfeller kan skjeanda overvintre hos oss. De viktigste vinteroppholdsstedene ligger trolig i sørlige deler av Europa og i Nord-Afrika.

Øystein R. Størkersen

Skjeand *Anas clypeata*

- 32 ● Konstatert hekking
- 49 ● Sannsynlig hekking
- 33 ■ Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

